

časnou přítomností života a smrti, naděje a jejího ohrožení či zmaření, rozhodla o přesvědčivém účinku nejenom veršů osobního hoře a elegického rozjímání nad lidským údělem, ale též o silné účinnosti velké části Sládkovy poezie vlastenecké a sociální, rozseté po všech jmenovaných sbírkách. Stále častěji se v nich vynořují motivy domova, dětství, venkovského života; prosazuje se básníková touha po ztělesnění kladných životních hodnot. Sládek tíhne k jistotám venkovského člověka a k přirozenosti jeho estetického citění. A přece prostota, pro kterou se rozhodl, není již přirozeně daná, je toužená a monumentalizovaná básníkem. Sládkův „sedlák“ má ve svých významech obsáhnout vše, s čím se na životní pouti setkává a bude setkávat člověk.

Po sbírkách veršů pro děti (*Zlatý máj*, 1887; *Skřivánčí písně*, 1888; *Zvony a zvonky*, 1894), v nichž využil znalosti poetiky lidové písně a říkadla a přiblížil se – více než kterýkoli z našich básníků předtím – malému čtenáři hravostí, rozmarem i čirým lyrickým citěním, a po sbírkách ohlasové poezie, jejímž doslovem jsou *Písně smuteční* (č. 1901), obnovující starobylou tradici lidové pohřební poezie, navazuje Sládek na subjektivnější polohy své předchozí tvorby. V závěrečných sbírkách (*V zimním slunci*, 1897; *Za soumraku*, 1907; *Dvě knihy veršů – Nové selské písně a Léthé a jiné básně* –, 1909) obzírá básník s vyrovnanou moudrostí život. Tíhu sociální přítomnosti vystihuje lyrizovanou baladou nebo drobnými výjevy, výmluvnými bezprostřední řečí svých kontrastů a náznaků. Také v intimní lyrice dospívá k co nejučinnější zkratce. Vyrovnávání lidského subjektu s věčným rytmem bytí se stává tématem Sládkovy pozdní meditativní lyriky. Silící melodičnost veršů toto téma provází a spoluvyjadřuje. Často se zde setkáme s ustálenou náboženskou symbolikou; Sládek ji vtiskuje ráz zcela určitého osobního zaujetí. Východiskem a cílem všeho je mu bůh, podobný tradiční představě, kterou o něm měl venkovský člověk, bůh, který odplatí poctivé a spravedlivé a vykoupí z bolesti; ještě častěji je to však sama země, „z ráje vyhoštěná matka“, jejíž dar, stesk, v sobě básník nese a ponese až do chvíle, kdy s ní splyne. Život člověka připodobňoval Sládek často ke stromu nebo k zrnu vhozenému do brázdy, které vydá úrodu a vrací se do země, k matce a obnovitelce všeho života.

Karel Elgart Sokol

/ 1874 - 1929 /

Představitel moravské realistické prózy, jehož tvorba od statických povídek a polocestopisných reportáží přerostla v rozsáhlá románová díla. Psal též dramata a působil jako divadelní kritik.

Vlastním jménem Karel Elgart. Narodil se jako syn hostinského v Ivan-

čících 18. 1. 1874. V l. 1884–88 studoval na gymnáziu v Brně a pak přešel na učitelský ústav, kde maturoval r. 1892. Své první učitelské místo nastoupil v Jaroměřicích nad Rokytnou a působil zde pět let. R. 1897 přešel do Brna jako odborný učitel na vyšší dívčí škole spolku Vesna. Od r. 1919 byl ředitelem učitelských ústavů pro průmyslové a hospodyňské školy. Stal se jedním z nejvýznamnějších kulturních a společenských činitelů v Brně, a to jako autor řady literárních, výtvarných a pedagogických studií, jako organizátor dívčího školství, funkcionář kulturních institucí a v posledních letech života též jako předseda Moravského kola spisovatelů. V l. 1908–10 redigoval s V. Mrštíkem Moravskoslezskou revui. Při své mnohostranné a záslužné společenské činnosti také hojně cestoval, a to nejen po Moravě a Slovensku, jímž byl nadšen, ale často se obracel i dále do ciziny: navštívil Uhry, Rakousko, Švýcarsko, Jugoslávii, jižní Francii a několikrát Itálii. Byl též v Německu a Dánsku. Jeho literární dílo nese patrné stopy těchto cest. Zemřel náhle 21. 7. 1929 v Potštejně nad Orlicí a pohřben je v Brně.

K. Elgart Sokol je svým životem i dílem spjat s rodnou Moravou. V celém prvním období své literární práce se vyrovnával s dílem svého současníka V. Mrštíka, jehož vlivy jsou zřetelně patrné ve všech Sokolových raných prózách. K Mrštíkovi se ostatně několikrát vrátil i jako kritik a esejista.

Sokol postupně dospěl od drobných povídek k rozměrným románům, od malých epických příběhů k dynamickým stavbám, od žánrových obrázků k dílům řešícím závažné společenské problémy. Za předěl mezi těmito dvěma obdobími je možno zhruba označit první světovou válku. V prvním píše převážně povídky a dojmy z cest (*Děti*, 1904; *Kresby*, 1906; *Májové bouře*, 1911; *Drobečci a drobečky*, 1919; *Tulákovy lásky*, 1919). V těchto impresionisticky laděných dílkách, plných přírodního líčení a uchvácení scenérií moravské krajiny i cizích končin, se často nořil do problematiky rozjitřeného mládí s jeho citovými krizemi i bouřliváckými vzpourami. Už zde však byl také strháván nespoutanou šíří svého vyprávění k přemíře úvah a diskusí, k dekorativnímu slohu a někdy až k verbalismu.

Jako epik se Sokol plně rozvinul až ve svých románech *Přítal* (1917, původně v Květech r. 1909 pod názvem *Rybník*), *Zlaté rouno* (1921), *Černý a bílý* (1925) a *Sahara* (1929). Těmito čtyřmi svazky zamýšlené pentalogie (pátý díl Tři studně teprve připravoval) prochází několik hlavních postav, z nichž nejdůležitější jsou inženýr Prus a jeho protihráč Pavel Dvořák. Jsou to vlastně ztělesněné ideje dobra a zla, na jejichž neustálých vzájemných střetnutích autor demonsturuje základní společenské otázky moderní doby. Oba první díly cyklu se řadí k tzv. generačním románům; zatímco dějištěm *Přítalu* je venkovské město, do jehož života se promítají novodobé sociální boje, je román *Zlaté rouno* – ze všech autorových prací nejvíce zatížený reflexivností a knižní dialogičností – mrštíkovsky laděným líčením osudů moravských studentů v Praze. *Černý a bílý* je potom téměř apokalyptickým obrazem sociální revoluce, kde vedle rozpoutaných sil

hladových a zdecimovaných mas působí temné síly intrikánů, a dvoudílná *Sahara* utopí o gigantické kolonizaci pouště, k níž bylo lidstvo vybičováno potřebou vyřešit hrozivý problém přelidnění. Přestože tato „románová dramata“ stále více využívají prvků fantastičnosti, násilných dějových konstrukcí a vnějškového napětí, leckde se autorovi podařilo vytvořit působivé obrazy i charaktery. Sokol v nich také uplatnil znalosti cizích zemí, jichž nabyl na četných cestách.

Ani ve 20. letech však Sokol zcela neopustil žánr povídky. V několika knihách (*Milostné povídky*, 1923; *Akord života*, 1923; *Zázrak lásky*, 1924, aj.) uložil nejen drobné lyrické a intimní obrázky, jako např. prózy z malého cyklu o ptačím světě, ale i řadu emocionálně silných příběhů, motivicky čerpajících z období první světové války, která s sebou přinášela utrpení tělesné i duševní.

Stranou prozaického díla stojí několik Sokolových dramatických pokusů (*Námluvy*, prem. 1918; *Moloch*, prem. 1920; *Slunovrat*, 1928), vesměs těžících ze současnosti a tematicky se vířících k autorově próze. Sokol byl ovšem vyprávěč a drama s přísnými principy výstavby nebylo jeho naturelu vlastní. Zato však se více uplatňoval jako divadelní kritik. Po dlouhá léta sledoval v Lidových novinách divadelní život a prosazoval zde – právě tak jako v práci teoretické a esejistické (soubor studií *Proti proudu*, 1907) – realistické pojetí umění, jeho morální tendenčnost a celkové výchovné působení. Tedy tytéž postuláty, které se snažil naplňovat i vlastní tvorbou.

Antonín Sova

/ 1864 - 1928 /

Básník a prozaik, čelný představitel generace 90. let. Ve své tvorbě se stále vracel k obrazům rozjitřeného a zraňovaného lidství, hledajícího z tragických společenských i osobních krizí harmonické východisko. Sovovo básnické dílo má své těžiště zejména v přírodní a milostné lyrice, jejíž základ spočívá v bohatě odstíněné škále smyslových zážitků i citových vzruchů, a v poezii symbolistické, rapsoické, hyperbolizující rozpad tradičních společenských i etických hodnot a vznik nového, spravedlivého světa. Lyričnost je příznačná také pro nejvýznamnější Sovovu prózu.

Básníkův otec byl venkovským učitelem a regenschorim, mimo jiné příležitostně komponoval. Od r. 1855 učil v jihočeském Pacově, kde se mu také 26. 2. 1864 narodil syn Antonín. R. 1866 se rodina přestěhovala do blízkého Lukavce. Otec byl prvním básnickým učitelem, vzdělával ho i v umění, zejména v hudbě. Citově však byl Sova vázán více k matce, jejíž smrt (r. 1879) a otcův nový sňatek patřily k intenzívním zážitkům, jež se